

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Domagoj Lozić

Etnografski elementi u *Marici* Josipa Lovretića

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivan Trojan

Osijek, 2018.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Domagoj Lozić

Etnografski elementi u *Marici* Josipa Lovrećića

Završni rad

Humanističke znanosti, Filologija, Teorija i povijest književnosti

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivan Trojan

Osijek, 2018.

Sadržaj

1. Sažetak i ključne riječi	1
2. Uvod.....	2
3. Slava Panonije – panonizam hrvatskog pjesništva.....	3
3.1. Kontaktnost	3
3.2. Pojam identiteta.....	5
3.3. Prinos Josipa Lovrećića hrvatskoj dijalektologiji	6
4. Lik i djelo Josipa Lovrećića	8
4.1. Zapisivač etnografske i folklorističke građe	10
4.3. Pripadnik Strossmayerova kulturnog kruga i književni rad	12
5. Etnografski elementi u pripovjesti Marica	14
5.1 Dogovoreni brak.....	14
5.2. Opis blagdana.....	15
5.3. Brojenje uroka	16
5.4. Pjesme	16
5.5. Narodna nošnja.....	17
6. Zaključak.....	18
7. Literatura i izvori.....	19
7.1. Literatura:	19
7.2. Internetski izvori:	19

1. Sažetak i ključne riječi

Josip Lovrećić otac je hrvatske etnologije, pišući monografiju o Otoku napravio je najreprezentativniji pregled narodnih običaja i narodne nošnje grada Otoka. Može se reći kako je slučajno postao književnik jer je opisivajući i zapisivajući običaje dodavao likove i tako postupno stvarao svoje pripovijesti. Upravo jedna od takvih pripovijesti jest *Marica*, u njoj tematizira običaj krstara, nadovezujući na taj događaj razvija kasniju radnju same pripovijesti.

Ključne riječi: *Josip Lovrećić, Pripovijest, monografija, narodni običaji, narodno odijevanje, etnografija*

2. Uvod

Cilj ovog završnog rada jest prikazati književno stvaralaštvo Josipa Lovretića, točnije pripovijetku *Marica*. Tijekom svog života bio je u kontaktu sa seoskim pukom počevši od najranijeg djetinjstva i kasnije zbog svog duhovnog poziva. Poznavajući seosku sredinu i njezin mentalitet iz koje je i sam proizašao, Lovretić donosi jedinstvena djela prožeta književnošću i etnografijom, dijelom etnologije. Spoj književnosti i etnografije najbolje je vidljiv u pripovijesti *Marica*. U njoj, kroz dramatični prozni tekst, iznosi narodne običaje, način odijevanje, pučka vjerovanja, pjesme, ples itd. Za razliku od djela Ivana i Josipa Kozarca, njegove pripovijesti i crtice iz života ne donose toliki uvid u svijest likova, on idealizira pučki život, zapisuje narodnu tradiciju. Spoj njegovih pripovijesti i crtica s romanima Ivana i Josipa Kozarca pa čak i Mare Švel-Gamiršek stvara cjelokupni dojam o liku i djelo Slavonca, pregled njegove svijesti, stvaralaštva i tradicije.

3. Slava Panonije – panonizam hrvatskog pjesništva

Zakupljajući se likovima Šokice, Šokca, šokačke obitelji, šokačke duše, šokaštva autori tvore specifičan tematsko-stilski unutarkorpusni niz panonističkog pisma, jednu od strukturno najautonomnijih stilističkih varijanti panonizma. Ta varijanta panonizma, tj. šokačka književnost može se podijeliti na dvije skupine. Tako postoji skupina baštinske, povijesne zalihe i skupina učinka književnosti. U prvoj skupini baštinske, povijesne zalihe autori se eksplicitno zakupljaju imenovanim likovima, prostorima i semantičkim poljima koja se na različite načine oblikuju na rodovskom, vrsnom i žanrovskom planu. Iako oblikovanje ide u različitim smjerovima cilj je jedan, a to je nedvosmisleno emitiranje šokačkog imena i identiteta. Koliko god to oblikovanje bilo raznoliko ovdje nedostaju etno-lirski i dokumentarno-deskriptivni tekstovi Josipa Lovrečića, dok posredovanjem scenarističke neotradicijske obrade *Tene* uočavamo trag Josipa Kozarca. Šokačka književnost započinje bliskim susretom poetike romantizma i moderne, Ilije Okrugića i Ivana Kozarca na koje se nadovezuje protomoderni Boro Pavlović koji se vedrim apologetskim rondom tematski odlučuje za kolo (Jukić, Rem, 2012: 34,35). U drugoj skupini tekstova, učinku suvremenih autora, oni su pozvani potvrditi svoje dionice i prihvatiti ono što već njihovi tekstovi emitiraju. Marija Peaković povijesnobaštinskom Kozarcu svojim potpisom da je suvremenost. Isto tako i Filip Šovagović, tijekom pretrage ostavštine Fabijana Šovagovića, svojim potpisom uvrštava dramski tekst *Sokol ga nije volio* u projekt pozvanih uvida ovog rada (Jukić, Rem, 2012: 39) Nakon sagledavanja šokačke književnosti zaključuje se da se u prvom dijelu isticala pisma, tzv. nekonvencionalna poetika (Jukić, Rem, 2012: 35).

3.1. Kontaktnost

Neposredna hrvatska kulturna, pismovna kontaktnost može živjeti jedino tamo gdje je adresa. Kontaktnost mediteranskih i sjevernih hrvatskih središta jest putopisno otvorena, a krajnji slavonski dodir s istokom bio je graničarski. Prema tome, u drugim se dijelovima moglo pisati o životu uz granicu, ali život je na istoku bio graničarski u svakom smislu počevši i od same svijesti čovjeka i njegovih običaja. Ondje su se pisale prigodne pjesme o „starim graničarima“ koje opisuju opasni i tvrdi, poluinformirani život u stalnoj bitci između rakijaške i vinske kulture, život između istoka i zapada, to je zapravo antropologijsko graničarstvo. Upravo zbog tih različitosti treba jačati prirodne i zemljopisne kontakte hrvatskog kulturnog prostora. Slika institucijskog hrvatskog središta naglašena je na arhitektonskoj ljepoti i ljepoti gradskih nacionalnih galerija i muzeja, gastronacionalnom ponudom, enološkom kartom, iz svega toga vidljiva je visokostandardizirana i tehnologijski suvremena kulturna slika hrvatske sadašnjice.

Slijedeći to, velika je odgovornost sagledavati, osvjetljavati i paradigmatički provjeravati zavičajne funduse, pozorno skrbiti o starosti kulturnog i pismovnog sjećanja. Tu je riječ o zemljopisu kulture koja mora biti njegovana i komunikativno ponuđena. Upravo se za vrijeme rata u velikom iskušenju našla Cvelferija, Slavonija i cijela Hrvatska kada je čitanje i takva uljudba bila napadnuta i obranjena. Identitetnu obranu prostora izvodili su ljudi iz temelja kulturnih tragova ovoga prostora, iz stoljetne slavonske suvremenosti, iz neuklonjiva dvostoljetnog moderniteta. Vinkovci kao grad kulture čitanja izriču svijest kulturnog pisma i veliku ljubav kada Vukovar i Županija izgrađuju Festival glumca. Po riječima Dalibora Foretića, Vinkovci su grad hrvatskih glumaca, Vanje Dracha, Mate Ergovića, Ive Gregurevića, iz Vinkovaca su izašli, u Vinkovce su se uvijek vraćali jer je u njima živo Franjo Jelinek Beli, jedini ikada živući Đuka Begović. U svojih dvjesto ili barem sto godina šokaštvo je doživjelo svoje eksplikacije u refleksijama esejista i znanstvenika poput Kovača, Josipa i Ive Bognera, Dionizija Švagelja, Miroslava Slavka Mađera, Vladimira Rema, te još mnogih vidljivih i u knjizi Tomislava Šalića *Vinkovački šokački rodovi* u kojoj Vinkovce naziva „prijestolnicom Šokadije“. Monografizam u radu Vladimira Rema najbolje opaža Helena Sablić Tomić, a žensko pismo šokaštva vidljivo je na crti Mara Švel Gamiršek – Katica Čorkalo – Vlasta Markasović. Tijek pučkog teatra, pučke poezije te tijekom mecenatske potpore sofisticaciji šokaštva vidljivi su u radu Dragutina Žanića, Mateja Jankovića, Andrije Matića itd. Ne smije se izostaviti ni tijekom etnografskog esejizma koji pribranošću otvara i niz prikupljačkih snaga gdje se ističu dva velika imena, Slavko Janković i Josip Lovretić. Paradigmu šokačke književnosti nužno je nadopuniti i imenima poput već spomenutog Josipa Lovretića, Antuna Kanižlića, Ferde Juzbašića, Ivana i Josipa Kozarca, Joze Ivakića, Vanje Radauša, Vladimira Kovačića, Ante Kovača, Vlade Andrilovića i mnogih drugih nespomenutih autora. U vezu s ranije navedenim imenima polako se povezuju i imena niza zavičajnih istražitelja, povjesnika, sakupljača i monografičara. Tako na cvelferskom prostoru djeluje Ivica Ćosić, a na privlačkom prostoru djeluje Martin Grgurovac koji svojim nakladničkim zahvatima dolazi u rang čak i *Croatice*. Ovdje je vrijedno napomenuti njegov uži autorski rad iz bavljenja pučkim stvaralaštvom i prirediteljstvom. Ime Andrije Matića uspješno se veže uz žanr političkih i ostvariteljskih, pozdravnih govora. On u njima leksički i naglasno ne skriva svoj emocionalni, prirodni i intelektualni razvoj. Uljudeni zemljopis mogla bi zanimati povijest šokačke književnosti kao nedvojbene kulturne tekstove. Tekstovi zemljopisne „rur-art“ kulture, koja ne dvoji u svoj identitet graničarstva, odnosno, neoromantičnog intenzivnog hrvatskog nadregionalizma. (Jukić, Rem, 2012: 45-50).

3.2. Pojam identiteta

U Lovretičevoj seoskoj zajednici mogu se pronaći brojni identiteti, Marinko Vuković odabire za razmatranje samo neke od njih: etnički, subetnički, religijski, regionalni, međuseoski i unutarseoski identitet. Etnologija svojim se znanstvenim proučavanjem trudi odgovoriti na brojna pitanja vezana uz kulturu čovjeka i ljudskih zajednica (Vuković, 2017: 36). Identitet je definiran kao skup značajki koje neku osobu ili neko svojstvo čine onom koja jest ili onim što jest.¹ Prva razina identiteta jest etnički identitet koja se može zamijetiti i koju nam Lovretić u monografiji donosi. Prilikom nabiranja mjesta u kojima je boravio navodi sljedeće (Vuković, 2017: 37): „U ta četiri mesta: Otoku, Komletincima, Privlaci i Vinkovcima Hrvati seљaci i žive i odivaju se skoro sasvim jednako. Tako sam ja bio uvijek med istim svitom, pa upozno život i običaje skroz na skroz“ (Lovretić, 2016: 5). Vrsta identiteta koji se izražava posredno, obično mijenjanjem pojmova i naziva koje postoje unutar neke etičke supine naziva se subetnički identitet. Među hrvatske subetničke skupine navedene su skupine Šokci, Bunjevci i dr., a kod Srba to su Vlasi, Torlaci i dr. Lovretić tako opisuje i običaje hrvatski i srpskih subetničkih skupina (Vuković, 2017: 39). Primjerice „U Lazama, čujem da još ima bili i vezeni košula, samo su vladine siromašnije od šokica, pa moraju minjati odilo“ (Lovretić, 2016: 99). Identitet ljudskih zajednica temelji se i na religijskoj pripadnosti. Prema Lovretiću u Otoku i okolnim selima nije bilo druge vjere osim katolika. U malo udaljenijim mjestima situacija je bila drugačija (Vuković, 2017: 40, 41). To potvrđuje sljedeći citat: „ U našem selu nema nikake druge vire, ali ima u bližnem selu Oroliku, a to su *Nazarenci*. Poznato mi je o toj viri samo to, da rado dile milostiņu“(Lovretić, 2016: 291). Osim razlika na etničkoj i subetničkoj razini vidljiva je razlika i na geografskoj, regionalnoj razini, prvenstveno u odijevanju. Tako razlikuje devet tipova muškog odijela i 26 tipova ženskog odijela. Na zapadu obuhvaća Đakovštinu, Piškorevce, Perkove, Čajkovce, Vrpolje, Babinu Gredu i Štitar. Na istoku obuhvaća Tompojevce, Novak, Bapsku, Batrovce, Lipovac, Apševce, Morović. Na sjeveru obuhvaća Nuštar, Vinkovce, Mirkovce, Laze. Na jugu obuhvaća Vrbanju, Bošnjake, Županju i Gradište. Vidljive su razlike u odijevanju u svim bližim i daljim selima zapadnog Srijema (Vuković, 2017: 41). Najbolje je opisano idućim citatom: „...a baš sam niki dan ragovaro sa gospojom iz oni krajeva, pa ona veli, da se po zavoju oni med sobom razaznaju. Ona veli, da se Nimci, Ğeletovci, Lipovac, Morović, Podgrađe i Apševci i Novo selo jedno od drugog jako dobro pozna.“ (Lovretić, 2016: 101). Još jedan oblik identiteta jest i međuseoski identitet. Prema tome svaka zajednica gradi svoj poseban identitet. Prema njemu je bilo vidljivo koliko

¹ Ravlić, Slaven, *Identitet*, preuzeto s: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26909>, 17.9.2018.

je jedno selo poželjnije od ostalih za izbor bračnih partnera, bogatstva ili prestiža. (Vuković, 2017: 42). „Otale prilazi u Otok, samo Otočani gledu više na Privlaku, a Privlačani su ponosni svojim odilom pa preziru novotariju. Otočanka je sretna, da je Privlačani prose, pa očeš ne ćeš, godi njima, a tako se odilo još pomalo čuva“ (Lovretić, 2016: 107). Što se tiče unutarseoskog identiteta koji se nalazi u Lovretićevim djelima Vuković uočava identitete dijelova sela, prezimena i obiteljskih nadimaka, spola, dobi i bračnog statusa, zdravstvenog stanja, socijalne stratifikacije te zanimanja (Vuković, 2017: 43-46).

3.3. Prinos Josipa Lovretića hrvatskoj dijalektologiji

Kada se opisuje Lovretićev doprinos hrvatskoj dijalektologiji ne govori se o hrvatskom književnom jeziku, jeziku knjiga, već je riječ o hrvatskom narodnom govoru kakav se govorio u vrijeme Josipa Lovretića (1865.-1948.). U etnomonografiji Otok dijalektolozi mogu zaključiti o dijalektnim osobinama govora zbog toga što i pisac piše na dijalektu Otoka, a i koristi riječi koje se značenjski vežu uz otočki narodni život. Upravo tom činjenicom što i autor piše na dijalektu mogu se u potpunosti opisati gramatičke osobine otočkog govora na svim razinama: fonološkoj, morfološkoj i sintaktičkoj. Uspoređujući rad Josipa Lovretića i rad Stjepana Ivšića *Današnji Posavski govor* objavljen 1913. godine, opisi i obilježja otočkog govora većinom se podudaraju. Razlika je u tome što Lovretić tek u iznimnim slučajevima označava i naglaske, a Ivšić upravo svoj rad temelji na akcentuaciji. Spajanjem tih dvaju radova, Lovretićeve monografije Otok i Ivšićevog istraživačkog rada, otočki govor jest u cijelosti opisan. Otočki govor svrstava se u štokavsko narječje, slavonski dijalekt, posavski poddijalekt, istočnopolosavsku skupinu govora, mjesni govor Otoka. Ivšić odlično opisuje posavske govore i njihov posebni, zavnuti naglasak akut (~). Upravo prema tome akutu, svi se govori od Nove Gradiške i okolice na zapadu slavonske Posavine pa sve Račinovaca, Vrbanje i Soljana na istoku, čak i u okolici Orašja u bosanskoj Posavini govori se posavski govor, tj. posavski govor slavonskog dijalekta. Uz otok u skupini posavskih mjesta nalaze se još i Đakovo, Gašinci, Satnica, Gorjani, Viškovci, Stari i Novi Mikanovci, Vođinci, Ivankovo, Retkovci, Rokovci, Andrijaševci, Privlaka, Komletinci, Bošnjaci, Vrbanja, Mačkovac, Dolina, Orubica, Bodavaljci, Bili Brig, Nova Kapela, Vrbova, Velika, Draga, Radanovci i Stražeman. Lovretić jedino u svojoj monografiji naglaske zapisuje kod opisa imena mjesta, toponoma, tj. mikrotoponima jer želi upozoriti na različiti izgovor od onoga u suvremenom hrvatskoj književnom jeziku (Kolenić, 2017: 95-97). Primjerice, „Prema Komletincima su s live strane puta: *Rastòvače, poļe*:...“ (Lovretić, 2016: 7). U Lovretićevu pisanju prevladava ikavski odraz jata koji je osim u Otoku govori još i u Komletincima, Đeletovcima, Donjem Novom Selu,

Nijemcima, Vrbanji, Soljanima i Drenovcima. U monografiji, poglavlju *Obitelj i rod* nalaze se osobine otočkog govora, a neke od njih su i izdvojene. Glas *h* ne poznaje slavonski dijalekt, u monografiji *Otok* nalazimo reducirano *h*, zamijenjeno *s* *j* ili *v*, primjerice *njiova*, *snaja*, *mačuva*. Imenicu Brčko Otočani sklanjaju po promjeni imenica *e*-vrste, a ne po promjeni imenica *-a* vrste, npr. u *Brčki*. Nedostaje sibilizacija u imenicama ženskog roda *divojki*, *Privlaci*. Pridjevi i imenice u genitivu množine nemaju završno *h*, npr. *prvi* (prvih) dana, *mladi* (mladih) godina. Na mjesto standardnog nastavačkog morfema *-i*, u slavonskom dijalektu stoji *-ji*, npr. *težji*. Zamjenički pridjevi i zamjenice na *-akav* u otočkom govoru glase na *-aki* kao i u cijelom slavonskom dijalektu (Kolenić, 2017: 98-99), primjerice „...taka ti je vjera u junaku...“ (Lovretić, 1994: 9). Imperativ često dolazi uz česticu *ajd*, primjerice *ajd* kući. Glagolski pridjev radni muškog roda u jednini javlja kao *reko*, *imo*, *odslužijo*, *ljubijo* (Kolenić, 2017: 99), primjerice „...u bogatsvu rasto i dorasto...“ (Lovretić, 1994: 9). Osim gore navedenog kod Lovretića se nalaze i prilozni tipični za otočki govor i većinu slavonskog dijalekta: *ondi*, *kadgod*, *nikud*, *nikamo*, *nediljom*, *doklegod*, *badava*, *posli* i dr. Česti je dativ bliskosti, puna sam *ti* jada. (Kolenić, 201 : 99-100).

4. Lik i djelo Josipa Lovretića

Biografiju Josipa Lovretića zapisuju Helena Sablić Tomić i Goran Rem u knjizi *Slavonski tekst hrvatske književnosti*. Prema tome, navodi se kako je svećenik Josip Lovretić zapisivač tradicionalnog slavonskog života te pjesnik i pripovjedač čija je životna misao: „Sve što je u narodu, iz naroda je. Smije se pobilježiti i ostaviti narodu na spomenu.“ Želi sačuvati osobnost slavonskog seljaka zapisujući ono što se prenosi *s koljena na koljeno*, a upravo to kasnije postaje okosnica njegovih pripovijedaka i crtica. Poznat je i cijenjen kao bilježnik narodne baštine te se usmjerava na bilježenje života na selu u okvirima pučke idealizacije seoskog života koje bi kasnije bilo namijenjeno širenju i učvršćenju vjere i morala. Tijekom svog života Lovretić je napisao četrdesetak crtica i pripovijesti iz slavonskog života (*Na Antunovo, Dvie jetrve, Šarena jabuka*). U pisanju priča slijedi klišeizirana mjesta narodnih pripovijedaka ili bajki dobivajući na taj način štivo prepoznatljivo recipijentima na selu. Stvara vlastito viđenje događaja te kronotipski prikazuje slavonsko selo od sredine 19. stoljeća do početka 20. stoljeća. U svojoj poetici bavi se ljubavnom tematikom, tematikom iz obiteljskog života (obredi vjenčanja, odnosi sa svekrvama, mlada snaša u novoj obiteljskoj zadruzi), socijalna tematika (društveno raslojavanje seljaka) i folkloristička tematika (darivanje mlade, opisi narodne nošnje, uloga narodne pjesme). Upravo u tim folklorističkim detaljima i književnim radom to dvoje postaje nedjeljivo. Lovretić se ne ostvaruje do kraja u svojim književnim djelima jer se pronalaze tendenciozno-prosvjetiteljski i pseudonaturalistički, tj. nacionalno-prosvjetiteljski sadržaji. Upravo se to najbolje očituje u pripovijetki *Marica* objavljenoj u *Viencu* br. 19. iz 1887. godine. Ona funkcionira kao dva paralelna narativna tijeka koji se umeću jedan u drugi, stvarajući naposljetku zatvorenu cjelinu. Osim crtica i pripovijedaka iz seoskog života Lovretić zapisuje i prigodnice koje opjevavaju određenu seosku temu, manje važan događaj za užu zajednicu ili se konkretno obraća seljaku. Navodno je znao napamet gotovo 14 000 stihova, stoga 1896. godine u Đakovu spjeva i tiska *Pjesmice za igru u kolu* s ciljem zaštite autorstva jer ne može dopustiti da se njegove pjesme tiskaju kao narodne. Zbirka je tiskana u 50 primjerka namijenjenih darivanju ne baš dobrim prijateljima. Osim već spomenutih pripovijedaka, crtica i pjesama on zapisuje i rad na terenu, svoju monografiju *Otok* (1902.) koja je i monografski abecedarij života, rada i običaja u selu Otoku i njegovoj okolini krajem 19. stoljeća. Uz podatke iz pravnog, društveno-političkog i folklornog života Otoka zapisuje takve podatke o selima kao što su Privlaka, Komletinci te ostala sela vinkovačkog, županjskog i vukovarskog kraja. Bilježnik je onoga što se događa u narodu (rađanje, smrt, ženidba, kuhanje, recepti, ljubavne

zgode, narodno rukotvorstvo, narodno odijelo/nošnja, narodne pjesme). Monografija *Otok* i njezin književni sadržaj postaju polazno mjesto s kojeg se kreće prilikom pripovijedanja fikcijskih priča iz slavonskog sela jer se navedena imena u pripovijetkama mogu pronaći u Otoku ili okolnim selima, primjerice likovi iz *Marice* (Sablić-Tomić, Rem, 2003: 169-171). O njegovom književnom i entografskom i književnom radu bit će još riječi kasnije.

Krajem 1902. godine Lovretić dolazi na službu u Gradište gdje nije dobro prihvaćen jer su se mještani nadali kako će im novi župnik biti njihov sumještanim i sin seoskog načelnika Marko Blažević. Ondje Lovretić obnavlja narodno ruho te uvodi nova crkvena pravila i dužnosti. U svrhu obnavljanja narodnog ruha i odijevanja zabranjuje kupovinu i obnavljanje polugrađanskog odijela, propisuje dane, blagdane i svečanosti u kojima se mora nositi narodno odijelo. Zapostavlja svoj književni rad sve do 1910. godine, tj. od 1903. godine do 1910. godine objavljuje samo dvije crtice u *Narodnoj obrani*, nakon toga počinje pisati pjesme. U razdoblju od 1914. godine do 1918. godine šalje Rudolfu Franji Magjeru dvadeset pisama te Klubu hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku dva pisma s ukupno 60 stranica rukopisa. Magjeru zabranjuje objavljivanje njegove slike i biografskih podataka jer će u protivnom uništiti svoje rukopise. Magjer ga nije poslušao pa se iz jednog pisma, 15. veljače 1918. godine, saznaje kako je spalio crtice, a sam čin je prouzročio Magjer. U pismu Ivi Balentoviću spominje i suradnju s *Hrvatskim listom* koji objavljuje njegove pripovijesti *Obramenica* i *Bakina priča*. Navodi mu kako 1930. godine piše *Zašto propada narodno odijelo i kako ga nestaje*, a *Hrvatski list* tiska u 12 brojeva poglavlja o drvenim radnjama, kožnoj obući i odjeći, vunenoj opravi, međutim kada je došla riječ i o platnu, košuljama i narodnom odijelu odbijaju mu suradnju jer mu je radnja preduga. U pismu još govori i kako je poslao Emeriku Gašiću tih 12 brojeva te na kraju piše Balentoviću da je upravo zbog takvih postupaka i uništio svoje radove. S vremenom su ga mještani prihvatili i počeli uvažavati pa čak i diviti mu se, no nakon *prevrata*, kako Lovretić naziva Prvi svjetski rat, doživljava sukob sa zelenim kadrom te među njima prepoznaje i sumještane. Opet u pismu Balentoviću navodi kako se otkupio s 3 600 i još kasnije 150 forinti. Uskoro zauvijek napušta Gradište i odlazi s majkom u samostan *Dolorosa* u Čardaku kraj Gradačca. U samostan donosi 23 ormara raznih stvari te 100 000 kruna, pokućstvo, srebrninu i posuđe ostavlja u Gradištu. Sestre ga isprva dočekuju srdačno i on im iz zahvalnosti poklanja sve što je donio sa sobom, međutim kasnije se njihov odnos pogoršava. Godine 1931. umire mu majka Gjena. Sve ga više preokupira razmišljanje o smrti i to je vidljivo i iz pisama Budišiću, Balentoviću, Filipovićevoj, biskupu Bajerlajnu, Gaboutovoj, Nemetovoj. U članku *Kroz šiblje i blato do samostana Dolorosa* za

Jutarnji list, 20. rujna 1936. godine, Ivo Balentović opisuje susret s Lovretićem. Piše kako je postao pristupačniji pod stare dane, vedriji, čak sklon i erotskoj šali. Opisuje kako je Lovretić sve nemoćniji, kreće se pomoću dva štapa. U pismu Budišiću Lovretić govori kako nije *prijatelj dopisivanja* stoga mu se neće javljati i moli ga da mu se ni on ne javlja niti mu čestita Božić, Novu godinu, Josipovo i Uskrs jer je takav odnos imao i sa svojim roditeljima. Pet godina Drugog svjetskog rata za Lovretića su bile godine tame. Uskoro 1948. godine, 27. listopada umire bez ikoga svoga. Prestalo je kucati srce koje je cijeloga života ljubilo slavonsko selo i seljaka (Grgurovac, 1983: 16-20).

4.1. Zapisivač etnografske i folklorističke građe

Organizirano sustavno prikupljanje, proučavanje i objavljivanje etnološke i folklorističke građe u Hrvatskoj započinje u posljednjoj trećini 19. stoljeća. To djelovanje podupiru tadašnja Jugoslavenska, danas Hrvatska, akademija znanosti i umjetnosti te Matica ilirska, danas Matica Hrvatska. Ključni trenutak zbio se 1877. godine kada Matica u *Viencu* objavljuje *Poziv za sabiranje hrvatskih narodnih pjesama*. Njime započinje organizirana akcija prikupljanja usmenoknjiževne građe te je to i prvi veliki nacionalni projekt koji je imao točno određene faze sakupljačkog procesa, a to su: *sabiranje, vrjednovanje, obrada, priređivanje*. Metodologija prikupljanja i objavljivanja građe objavljena u *Pozivu* tek 1888. godine dolazi do izražaja u uvodu *Hrvatskih narodnih pjesama* 1896. godine, prve knjige iz Matičine antologije. Nakon toga Antun Radić, iako kratkotrajni tek petogodišnji urednik Akademijina *Zbornika* (1897. – 1902.), ostavlja veliki trag u hrvatskoj etnologiji i folkloristici. Nakon objave *Osnove za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu* 1897. godine, Radić počinje korespondirati s potencijalnim prinosnicima i suradnicima (Batina, 2017: 13-15).

Za Lovretića se navodi kako je jedan od rijetkih skupljača *narodnog blaga* koji je ujedno suradnik i Matičina književnog odbora i Akademijina Odbora za narodni život i običaje. Već kao vinkovački gimnazijalac Lovretić počinje sakupljati i zapisivati pjesme, koje je po dolasku u đakovačko sjemenište uručio profesoru Nikoli Tordincu, time se smješta između *prostog puka* i visokoobrazovanih pojedinaca. Kasnije u prvom pismu Matici (vjerojatno Tadiji Smičiklasu) ističe žaljenje jer je oko 3000 njegovih pjesama iz Otoka i Komletinaca poslano austrijskom antropologu Friedrichu Salomonu Kraussu u Beč posredovanjem Nikole Tordinca i učiteljice Klotilde Kučere. Upravo posredovanjem Klotilde Kučere prikupljena je velika količina usmenoknjiževne građe iz Vinkovaca i okolice. Organizirala je mrežu vlastitih suradnika, koji su joj redovito slali građu s terena. Navodi se kako je jedan od *revnih* suradnika bio i Josip Lovretić. Zbog tih sakupljačkih zasluga Kučera je izabrana za *pravog*

člana bečkog Antropološkog društva. Sličnost Lovretićeve i Kučerina rukopisa jest u tome što se u objema usmenoknjiževnim zbirkama tematiziraju *ženske* teme, tj. ljubavni i obiteljski život, status mladih djevojaka, žena i udovica, o kojima otvoreno pjevaju žene na neizravan i stiliziran način. Uz to, Lovretićeve zbirke s obzirom na spolnu zastupljenost kazivača može se odrediti kao *žensku* jer je većinu od cjelokupnih 289 kraćih lirskih pjesama, 84 poskočice i dva stihovana pisma objavljenih u *Pjesmama iz Otoka* zabilježio od Anke Matičić i ostalih otočkih kazivačica (Batina, 2017: 15-20). U prilog toj izjavi o ženskoj spolnoj zastupljenosti u Lovretićevoj zbirci, ali i u cjelokupnom stvaralaštvu ide i činjenica da je Lovrećić kao zapisivač imao poseban senzibilitet za *ženske teme*. To je vidljivo u monografiji kada govori o ženskim navikama, uočava sitne detalje koju većina muških zapisivača ne primjećuje ili im nije zanimljivo (Batina, 2017: 30). Primjer za to je ovaj citat: „Umivaju se ili tako, da uzmu vode u usta, pa polivaju po ruku, ili se umivaju iz kake drvene zdile, ili koritašca. Dikoji idu na bunar na valov, pa se ovdje umivaju. To je red, da mlađi starijem ruke poliva, ačine to i starji mlađima od voļe. Muški se odma počesļaju. Źenske se česļaju, kad dospiju. Divojke pletu pletenicu jedanput u nedilji, a česļaju se višeput priko nedilje. Sad, kako mloge nose tuđe pletenice, mogu se česļati, a nediljom samo uzmu pletenicu iz sanduka, pa metnu priko svoje kose. Źene se ne česļaju, di drugi gledu, jer moraju skinuti šamiju, a sramota je, da ji, ļudi vide bez šamije“ (Lovrećić, 2016: 220) Lovrećićev je opis kod umivanja objektivn i u funkciji sveznajućeg pripovjedača. Zahvaljujući *ženskoj perspektivi* opisan je i doživljen na subjektivn i introspektivn način. Zato je prvenstveno zaslužna njegova majka Gjena, njegov *prvi pomagač*, osim nje još mu je niz žena već spomenutih u vezi zbirke *Pjesme iz Otoka*. Jedini dokaz ženskog etnografskog autorstva u Lovretićevoj monografiji su Lovretićeve pisma Radiću, Gjenina pisma Lovrećiću i jedan olovkom obostrano ispisan i iskidan list sa zapisom i tumačenjem riječi koje se odnose na vjerovanja u nadnaravna bića i pojave koja odgovara rukopisu Lovrećićeve majke (Batina, 2017: 31).

Na drugoj sjednici Odbora za narodni život i običaje 6. veljače 1897. godine odlučeno je kako će se u drugom svesku *Zbornika za narodni život i običaje* objaviti rukopis đakovačkog prebendara Josipa Lovrećića o selu Otok kraj Vinkovaca (Batina, 2017: 20). Antun Radić kao novi urednik *Zbornika* izdaje pismo tj. *Osnovu za sabirañe i proučavañe građe o narodnom životu* tiskanu u lipnju 1897. godine. U njemu je vidljivo i da je Akademija ovlastila Radića da sastavi etnografski naputak prema kojem bi zapisivač Josip Lovrećić *upotpunio svoju radnju*, a Akademija ju objavila i koristila za primjer drugim zapisivačima. Poteškoće i zahtjevnost ovoga zadatak Lovrećić ističe u pismima upućenim Radiću. Navodi kao je njegova

glavna pomagačica – Lovretićeve majka Gjena bolesna, a ostali otočki suradnici obavljaju sezonske poljodjelske poslove (Batina, 2017: 20-23). Radić Lovreću u kasnijoj korespondenciji predlaže i jezičnu čistoću narodnog govora što Lovreć prihvaća i trudi se ispuniti Radićev zahtjev te mu navodi kako mu je svejedno koji će se pravopis koristiti samo da *jim se korijen ne zataji*. Nažalost u pismu od 2. lipnja 1897. godine, Lovreć piše o problemima koje su snašle njegove sakupljače na terenu. Govori kako župnik proganja njegove pomoćnike i sve ostale sudionike prikupljanja građe, u pismu ističe kako je preko tri stotine zatvorenih zbog prikupljanja, a neke djevojke su došle kući izmučene i izubijane. Napominje i kako ne želi da se u *Zborniku* spominje dio o golom muškarcu i ženi jer su na njega jako *graknuli* svećenici. Uskoro počinju i trzavice između Lovreća i Radića. Radić počinje osobno dopisivanje i surađivanje s Lovrećevim suradnicima u Otoku, kasnije čak i intervenira u građu na temelju podataka koje je prikupio za vrijeme kraćeg boravka u Otoku. Iako bolestan Lovreć odgovora na Radićeva pisma u kojima traži da ništa ne ispravlja u njegovim rukopisima jer navodi kako Radić na temelju onoga što je saznao u osam dana ne može ispravljati njega koji to proučava već 30 godina. Nakon toga Radić od Lovreća zahtijeva i da mu ponovno napiše dijelove rukopisa koje je on kao urednik zametnuo, uz to još smatra kako Lovreć traži i preveliki honorar. Lovreć samo pristaje na ispravak rukopisa, ali ne želi ništa više nadopunjavati jer ga je Radić u početku hvalio, a sada mu je odjednom sve *gnjusno* i *nepotpuno*. Lovreć tako do kraja prosinca sa svoja dva suradnika na terenu Bartolom Jurićem i Pavom Šubašićem nastavio rad, on je ispravljao greške, a njih dvojica su nadopunjavali (Batina, 2017: 25-27). Unatoč nesuglasticama Radić odaje priznanje Lovreću u *Izviješću sa sjednice Odbora za narodni život i običaje od 8. siječnja 1898.*: „Lovrećevom je radnom postavljen čvrst i pouzdan osnov narodnozastvenu izučavaću ciele Izt. (...) Slavonije od Srijema do nad (...) Brod. Ostali će prinosnici iz Slavonije samo popuhati i biježiti razlike prema Otoku i okolici, a urednikova bi bila briga, da taj posao vodi i uređuje tako, da ne dođe mnogo nepotrebne građe“ (Radić, 1898).

4.3. Pripadnik Strossmayerova kulturnog kruga i književni rad

Matoš za Strossmayera piše kako je učinio „više nego obitelj Medici za Italiju“, a Đakovo na taj način postaje važno kulturno žarište. Književni krug okupljen oko Mate Topalovića i Jurja Tordinca na poticaj biskupa Josipa Jurja Strossmayera prenose ilirsku tradiciju iz 40-ih godina 19. stoljeća na nove generacije. Glavna značajka toga kulturnog kruga bila je skrb za narodnu baštinu, tj. čuvanje, sakupljanje, zapisivanje i opisivanje te tiskanje radova i književnih tekstova na temu narodne baštine. Pozitivan odnos prema narodnoj baštini vidljiv je i u

đakovačkoj katedrali na primjerima folklornih motiva u vanjskom i unutarnjem uređenju katedrale (Ćurić, 2017 : 151-152). Prve književne korake čini još dok polazi vinkovačku gimnaziju. Razrednik Mijo Senc govori mu o ljepoti narodnih pjesama, Matica hrvatska iz Zagreba potiče mlade da ih sabiru te se Lovretić uključuje u taj pokret. Prve zbirke pokazuje mikanovačkoj učiteljici Klotildi Kučeri i mladom ivankovačkom kapelanu Nikoli Tordincu za kojeg će kasnije tijekom 1884. godine sakupljati svatovske i žetelačke pjesme. Klotilda krade Lovretićeve stihove predavši ih Matici hrvatskoj kao njezine autorske, a Nikola Tordinac pod svojim imenom šalje u Beč dr. Kraussu Lovretićeve pjesme pod svojim imenom, međutim Krauss je izigrao i Tordinca te ih pod dalje sam potpisivao. Lovretić nakon prekida suradnje s Akademijom, nastavak suradnje mimo njega zamjera prijatelju Bartolu Juriću i župniku Stučiću, koji je imao veliki utjecaj na Lovretićeovu ljubav prema očuvanju narodnog blaga. Lovretić se tako okreće rođaku Emeriku Gašiću kojemu sastavlja popis osoba kojih se treba kloniti ako želi biti izdavač njegovih djela (Martinović, Batarilo, 2015: 57).

Književni rad započinje kao student bogoslovije objavljivanje zapisa *Narodna nošnja u Privlaci i Otoku pokraj Vinkovaca* i *Na Antunovo u Viencu*, urednika Vjekoslava Klaića. Kako bi omogućio lakše čitanje pjesmica u njih uvodi nekoliko likova i tako postupno započinje stvarati pripovijetke. Sam kaže kako nije želio postati ni pripovjedač, ni kritičar, ni novelist, ni romanopisac. Želio je spasiti narodno blago pa je zbog toga stavljao stihove u neku priču, a znao je oko 14000 stihova napamet. Završetkom bogoslovije 17. srpnja 1887. godine *Vienac* objavljuje pripovijest *Marica* u petnaest nastavaka. Oko Uskrsa 1889. godine piše, kako sam navodi *najmiliju* crticu, *Dvije Jetrve*, u kojoj opisuje stvarne likove Feme i Marice Budišić te Đule Jurić s izmijenjenim prezimenima. U travnju 1890. godine postaje prebendar stolne crkve u Đakovu i ravnatelj biskupijske tiskare u Đakovu pa tako već 1891. godine izdaje *Seosku pripovijest*, a 1896. godine rukopis *Pjesmice* te 1901. godine veselu dramu *Klin se klinom izbija*. Činjenica što je bio u pratnji pomoćnog đakovačkog biskupa Anđelka Voršaka tijekom putovanja po biskupiji od 1899. godine do 1901. godine pomaže mu upoznati narod, njegove nošnje, pjesme i melodije. *Vienac* do 1900. godine izdaje dvije pripovijesti *Tri puta na časti* i *Na materinu grobu* te dvije crtice iz Slavonije *Obajani* i *Lucijine suze*. U *Prosvjeti* i *Domaćem ognjištu* izlaze pripovijesti *Tri groba* i *Prvi put na žetvi*. U časopisu *Nada* iz Sarajeva izlaze tri pripovijesti iz Slavonije: *Milo za drago*, *Na raspuću* i *Mladi i stari*; *Čikini ulari*, *Čini*, *Puška dvocijevka*, *Uvračano*, *Prva u selu*, *Filipovčica*, *Ruka i rukavi* te dvije pripovijesti *Pod kruškom* i *Listak djeteline*. *Hrvatski branik* iz Srijemske Mitrovice izdaje pripovijesti *Dola i pobreže*, *Seoski čobanin*, nastala kada su se u

Bošnjacima dogodili Krvavi bošnjački izbori 1897. godine, *U rodu na godu, Franjine žene*, te dvije pripovijesti iz Slavonije *Orubljicu i Prosece*. Narodna obrana objavljuje *Na dva stolca*, a Hrvatska domovina pripovijest *Kratko radovanje* dok u Domaćem ognjištu izlazi *Ujak Perica Rajkov*. U kalendarima osječke *Jeke* izlaze mnoge Lovretićeve pjesme, a u osječkom *Hrvatskom listu* objavljuju se nove i već izdane pripovijesti. Novoobjavljene su bile *Na Dunavu, Obramenica, Bakina priča, Na krstopuću, Šarana jabuka* i *Pod javorom*, a tijekom Drugog svjetskog rata objavljuju i priče *Pletenice, divojačka diko* te *Iz Otoka u Srijemu*. Zajedno s majkom Gjenom (Đenom) piše pripovijest *U oči biskupova dana*, koja tematizira rasap obiteljskih zadruga, objavljena je u Matičinom *Spomen cvieću* 1900. godine (Martinović, Batarilo, 2015: 58-63).

5. Etnografski elementi u pripovjesti Marica

Lovretićeve pripovijetke pružaju mogućnost rekonstrukcije brojnih narodnih običaja koji bi bili zaboravljeni. U crtici *Filipovčica* opisuje istoimeni običaj. Svatovske običaje oživljava u pripovijestima *Šarana jabuka, Uz prkos* i *Kratko radovanje*, pokladne običaje u *Milo za drago*, uskrсне u *Na raspuću* i *Na materinu grobu*, žetvene u *Tri puta na časti*, pogrebne običaje u *Na materinu grobu*, igru vanjkušca u *Bakinoj priči*, a crkveni god i vašar opisuje u pripovijestima *Na Antunovo, Lucijine suze, Mladi i stari* (Bilić, 2017: 178). Pripoviješću *Marica* Josip Lovretić želi prvenstveno istrgnuti zaboravu narodne običaje Krstare i Kraljice (Martinović, Batarilo, 2015 : 61). Izvorno je objavljena u *Viencu* br. 19. g. 1887. godine, a preštampana je u biblioteci Slavonica – hrvatska književnost u Slavoniji. Opisuje se odnos sela prema gradu, građana prema seljacima, odnos Marice i Marka, Olge i Milana, Olge i kapetana Malešića, Milanova oca. Opisuju se svakodnevne situacije koje dobivaju sporedni značaj kada se sazna kako je Marica Olgina sestra, a Olga, žena kapetana Malešića, zapravo njegova kćerka, a Milan Olgina jedina ljubav, njezin brat. Pripovijetka ima tragičan završetak jer Olga i Marko umiru (Martinović, Batarilo, 2015: 63-64).

5.1 Dogovoreni brak

Čitajući *Maricu* već u drugom poglavlju uočava se kako su Marku dogovorili brak s Koletom. Međutim Ruža, Maričina sestra uvjerava Maricu kako je ona bogatija i bit će po volji Markovoj rodbini i Marku: „ – Lako je s njim, al pomisli, da ima njih cijela četa oko njega. Šta bi mu rekla rodbina i sve selo, kad bi Koletu ostavio.

- Moja neno, koga selo ženi, taj žene nema. A tako ti je i s njim. Da si ga prije gledala, čiji bi bio već tvoj. Došle godine, mora se ženiti, ..., zato su mu i našli Koletu. Čudna li

bogatstva ono malo kućice i traljave ograde.... Tvoja jedna struka velikih dukata više vrijedi, nego svi njezini mali... (Lovretić, 1994: 25)“.

O dogovorenim brakovima piše Jadranka Galiot Kovačić referirajući se na mnoštvo izvora iz Slavonije, Baranje, Srijema pa čak i Bačke, posebice na Lovretićeve zapise. Muškarci su se ženili već od 18 godine, a s 22 i 23 godine bili bi stari momci, teško bi se oženili. Upravo je u citatu vidljivo kako je Marku već vrijeme za ženidbu. Izbor bračnog druga bila roditeljska odluka, stoga kad mladić napuni 18 godinu oni se već raspituju kod rodbine ima li neka pogodna djevojka za njihovog sina (Galiot Kovačić, 2017: 191-199). Takav je slučaj i s Markom. U citatu Ruža govori Marici, svojoj neni, „koga selo ženi taj žene nema“.

Bitan čimbenik u odabiru bračnog partnera bilo je i materijalno bogatstvo što je vidljivo i u prethodnom citatu. Galiot Kovačić donosi zapise Filakovca iz Retkovaca koji navodi kako se bogatsvo zadruga ogleda i u brojnosti, izgledu i vrsti materijala od kojeg su kuća i gospodarske zgrade izgrađene (Galiot Kovačić, 2017: 201). To je vidljivo i u ovome kada Marko priznaje majci kako se želi vjenčati s Maricom.

„- Sinko! – zapita majka koji dan iza toga Marka – Tebe i sad nema s večera kod kuće. Kud se potipaš?

- Obilazim oko nove djevojke.

Majka se razveseli.

- Je l' bar kakva?
 - Najbolja u selu. Visoka i tanka, a opet snažna i jaka.
 - Ima l' štogod i odijela?
 - Je l' ti dosta, ako kažem da je najbogatija u selu.
 - Najbogatija? Valjda nije jedinica, kao Koleta
 - Nije.
 - Onda je iz velike kuće.
 - Da. U našem sokaku.
 - A kako je ime toj mojoj snaji?
 - Marica.
 - Ružina sestra?
 - Da. Je l' ti pravo majko?
- Materi bilo srce na mjestu.
- Eto sinko, tako si mogo i prije učinit, pa ne bi bilo ni grijeha ni pripovijesti. Ova je barem spram tebe, pa je i za tebe (Lovretić 1994: 35,36).“

5.2. Opis blagdana

Prvi i najvažniji blagdan koji Lovretić spominje u pripovijesti *Marica* jest blagdan Spasovo, tj. Uzašašće Spasiteljevo. „U kratko mi razloži, da se danas slavi uzašašće Spasiteljevo

narodnim običajem „krstari“ (Lovretić, 1994: 6).“ Lovretić o *krstarima* piše u svojoj etnomonografiji. Citirajući ga: „Na Spasovo posli pol dana sprema se ženska školska mladež u *krstare*. I to običaju pojedince iz svakog sokaka za se da idu. Sad je peta godina, kako ide sva ženska školska mladež u jednoj četi... Divojčice budu odivene u odilo d i v o j a č k o. Tako jim divojke posude svoje svilene sukne, opreme ji u svoje zlatom vezene oplečke, oko vrata jim metnu svoje zlatom vezene marame, upletu jim kosu divojački u široke sitne pletenice, načišljaju, ovis jim i svoje dukate pod vrati, tako da taj dan nema nijedna divojka na večernji dukata... Osim krstonoše i nene družbe bude u tom društvu još četiri prosjaka. To su niova četiri muška vršnaka, što idu s nima košarom u ruci, da nose, što isprose. S nima ide i gajdaš (Lovretić, 2016: 320).“

5.3. Brojenje uroka

U pripovijesti se nalazi i primjer otklanjanja uroka kada baba Jela otklanja urok od Kate, Maričine majke. Jela govori: „Sidi urok na pragu, uročica pod pragom, urok uriče, uročica izriče: prvo otac i sin i duh sveti. Amen. Od devet do osam; od osam do sedam; od sedam do šest: od šest do pet: od pet do četiri: od četiri do tri: od tri do dva: od dva do jedan: od jedan do nijedan“ (Lovretić, 1994: 14). Takav zapis o otklanjanju uroka nalazi se i u etnomongrafiji: „ Sidi urok na pragu, uročica pod pragom, urok uriče, uročica izriče: Prvo otac i Sin i Du sveti. Amen“ (Lovretić, 2016: 567).

5.4. Pjesme

Najljepši primjer pjesama iz pripovijesti su one vezane uz svadbu i svadbene običaje. Tako Lovretić u pripovijesti donosi zapis pjesme:

„Otpremļaj se mladi vojno,
Djevojka je daleko
Preko gore zelene,
Preko vode studene

Oj svatovi, draga braćo moja,
Molila vas lijepog Marka majka,
Da za rana snaju dovedete,
Da donese sunca za njedarca.“ (Lovretić, 1994: 76).

U etnomonografiji pisac pak bilježi malo izmijenjen tekst:

„Otpremļaj se mladi vojno!
Divojka je daleko,
Priko gore zelene,
Priko vode lađane.

Oj svatovi, draga braćo moja! (Svatovi!
Ne ostavljte mladožeće, svata najboljeg...
Molila Vas lipog Ive majka,
Da se rano sa snajom vratite,
Još za rana, do zaoda sunca...“ (Lovretić, 2016: 354).

5.5. Narodna nošnja

Lovretić u etnomonografiji donosi opis spremanja u *kraljice ili kraljičare*. Prvo opisuje kako su se oblačile kraljice. „Obuku svoje najlipše ruvo, samo što nijedna nije u skutima, nego u svilenoj sukni... Oplećci i mareme su jim zlatom vezene... Na glavi ne nose šešir. Svaka ga divojka posudi od svog momka, ili brata, zatakne čapljino perjeza šešir, a ne kiti šešir ni pravim, ni kupovnim cvićem, nego ga obloži dukatima i svojim i tuđim novcem. Svaka divojka pod šeširom jest kralj, a u pismi se čuje i kraljica, ali se ni po odilu ni po služu u Otoku ne razaznaje *kralj* od *kraljice*. Svaki kralj mora imati sablju. Na ovu povežu svilene plantike, da se vijore“ (Lovretić, 2016: 322). Upravo tako kako je opisao nošnju kraljice u etnomonografiji opisuje ju i u pripovijesti za nošnju kraljice u bogatoj opravi više se bazira na opisu sablje iskićene svilenim vrpcama te opisu šešira obloženom dukatima. Više podataka u pripovijest donosi prilikom opisa *orubljice*, tj. Maričine sestre Ruže. Ruža je tako odjevena u takne bijele koprene, oplećak od pamučnog *misira*, glava joj je zavijena u burunduk, iskićen koviljem i čapljinim perjem, a rumenilo obraza isticalo joj se između zlatnih čipki na engleskoj kopreni (Lovretić, 1994: 81-83). Sljedećim citatom biti će iznesen detaljan opis *orubljice* iz Lovretićeve etnomonografije: „...bile košule i rukave zaltom vezene; marame su oko vrata bile zlatom vezene, a glava je zavijena bilim zavojem. Priko toga zavoja prikriju se te divojke turskim *burunđukom* (to je tanka koprena bile, tek malo žučkaste farbe, a obrubita je zlatnom čipkom; posve je slična kopreni, koju u gospodski svatova mlada na glavi nosi,... zlatna čipka obrubljuje lice, a krajevi koprene spuštaju se priko prsa i leđa... Tako nakitita divojka zove se *orublica*. (Lovretić, 2016: 322).

6. Zaključak

U ovom radu o Josipu Lovreću i etnografskim elementima u njegovoj pripovijesti *Marica* prvo je obrađen pojam panonizma u hrvatskoj književnosti. U djelima nadahnutim panonizmom tematiziraju se osobe iz naroda, Šokci i Šokice, romantizira se njihov život i običaji te način odijevanja i zabave. Kasnije se dolazi do objašnjavanja pojma identiteta nabiranja vrsta identiteta kakvi se nalaze u Lovrećevim djelima. Nakon toga čitatelje se upoznaje s osobom Josipa Lovreća, njegovim etnografskim radom kojim je zadužio hrvatski narod. Neizostavno uz njegov etnografski rad, pukom slučajnošću, kako bi sam Lovreć rekao, nastala su i njegova književna djela, pripovijesti, od kojih je izabrana *Marica* kao tema ovog rada. Tijekom čitanja nailazi se na mnogobrojne etnografske elemente u pripovijesti *Marica*, no ovaj put su izdvojene samo neke posebnosti. Opisan je dogovoreni brak, jedna od glavnih okosnica ovoga djela i jedan od pokretača radnje, opisano je slavljenje blagdana Uzašašća Gospodinovog, tj. Spasovo. Uz opis vjerske tematike opisuje se i onostrano, nadnaravno, otklanjanje uroka. Vrijedni su i zapisi svadbenih pjesama koje se pronalaze i u ovoj pripovijesti, ali i u Lovrećevoj etnomonografiji o Otoku, naravno s malo izmijenjenim tekstom. Za kraj obrađen i opis narodne nošnje, tj. spremanja za običaj kraljica, koji se i dan danas održava u Otoku uoči blagdana Duhova. Pri pronalasku i opisu ovih elemenata od velike pomoći bila je Lovrećeva etnomonografija *Otok, Narodni život i običaji*.

7. Literatura i izvori

7.1. Literatura:

1. Batarilo Željko, Martinović Mirko (2015), *Josip Lovretić, prilozi za biografiju*, Otok, Grad Otok, Otok
2. Batina, Klementina (2017), *Josip Lovretić – zapisivač etnološke i folklorističke građe*, u zborniku radova: *Josip Lovretić (1865. – 1948.), jedno stoljeće poslije*, Otok, Grad Otok
3. Bilić, Anica (2017), *Tradicijska Slavonija u književnom i etnografskom diskursu Josipa Lovretića (1865. – 1948.)*, u zborniku radova: *Josip Lovretić (1865. – 1948.), jedno stoljeće poslije*, Otok, Grad Otok
4. Ćurić, Mirko (2017), *Josip Lovretić kao pripadnik Strossmayerova kulturnog kruga*, u zborniku radova: *Josip Lovretić (1865. – 1948.), jedno stoljeće poslije*, Otok, Grad Otok
5. Galiot Kovačić, Jadranka, *Tragom zapisa svećenika Josipa Lovretića – Dogovoreni brak u tradicijskoj kulturi Slavonije i Srijema*, u zborniku radova: *Josip Lovretić (1865. – 1948.), jedno stoljeće poslije*, Otok, Grad Otok
6. Grgurovac, Martin (1983), *Život i djelo Josipa Lovretića*, Privlaka, Privlačica
7. Jukić Sanja, Goran Rem (2012), *Panonizam hrvatskoga pjesništva I, Studij Slava Panonije*, Osijek, Ogranak DHK slavonskobaranjskosrijemski, Filozofski fakultet Osijek
8. Kolenić, Ljiljana (2017), *Prinos Josipa Lovretića hrvatskoj dijalektologiji*, u zborniku radova: *Josip Lovretić (1865. – 1948.), jedno stoljeće poslije*, Otok, Grad Otok
9. Lovretić, Josip (1994), *Marica*, Vinkovci, Privlačica
10. Lovretić, Josip (2016), *Otok, Narodni život i običaji*, Vinkovci, Privlačica
11. Sablić – Tomić, Helena, Rem Goran (2003), *Slavonski tekst hrvatske književnosti*, Zagreb, Matica hrvatska
12. Vuković, Marinko (2017), *Lovretićev Otok – izvor za proučavanje identiteta seoskih zajednica*, u zborniku radova: *Josip Lovretić (1865. – 1948.), jedno stoljeće poslije*, Otok, Grad Otok

7.2. Internetski izvori:

1. Ravlič, Slaven, *Hrvatska enciklopedija, Identitet*, preuzeto s: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26909>, (pristupljeno, 17.9.2018.)